

zázemie). Pevne veríme, že *Stimulmi existence* D. Domorák vytýčil cestu hodnú nasledovania, a to vo viacerých ohľadoch.

Milan Kolesík

ZUMRÍKOVÁ KEKELIAKOVÁ, Monika.

Poézia Paľa Olivu.

Levoča: Modrý Peter, 2021. ISBN 978-80-8245-009-8.

Monografia Moniky Zumríkovej Kekeliakovej je jednou z najkompletnejších recepčných analýz tvorby jedného autora na Slovensku. Menej rozsiahle dielo Pavla Ušáka Olivu jej dáva priestor na detailnú analýzu jeho tvorby v dobovom i historickom kontexte. Autorka naplňa predstavu Romana Ingardena o vytvorení literárnohistorického modelu autora na základe všetkých relevantných literárno-kritických konkretizácií, vďaka ktorým má interpretátor (Ecov termín) právo vytvoriť vlastnú textovú analýzu a určiť „invariantné črty básnikovej poézie“ (s.48). Literárnokritické interpretácie rozširuje autorka o spoločenské, politické a estetické súvislosti v duchu požiadaviek Felixa Vodičku. Vychádza pri výbere autora a témy práce z vlastného intenzívneho čitateľského zážitku, vyberá si autora rovnakej estetickej, etickej i náboženskej orientácie. Svojím dôkladným prístupom k téme zhodnocuje analytické sondy do syntetického obrazu básnika P. Olivu v širších domácich a medziliterárnych súvislostiach (český a francúzsky kontext moderny).

Centruje autorov obraz vo vertikálnych aj horizontálnych súvislostiach, čím získava širšie poznatky o interpretovanom básnikovi, ale i o básnickom texte vôbec. Podarilo sa jej podať zmysel Olivovho textu v primeraných dobových, ale i nadčasových súvislostiach so zreteľom na estetickú kvalitu jeho poézie. Podáva tak textový model literárneho

diela v maximálnej možnej sieti vzťahov. Oceňujeme komplexnosť jej pohľadu z rôznych zorných uhlov. Autorka si všíma Olivovo dielo v kontexte katolíckej moderny (R. Dilong, J. Silan, P. G. Hlbina) a slovenskej medzivojnovnej poézie, s ktorou vykazuje Olivov text interferenciu. Neunikajú jej potrebné súvislosti s dobovými avantgardnými smermi – s poetizmom a surrealizmom – v tridsiatych a štyridsiatych rokoch 20. storočia. Zaujímavý je aj náboženský kontext Olivovej poézie, súvislosť s mystickou básnickou tradíciou svätého Jána z Kríža a sv. Terézie z Lisieux, ale aj filozoficko-estetické podnety teórie čistej poézie H. Bremonda.

Vylúčenie prozaických a kritických textov, ktoré nemajú relevantnú historickú hodnotu, prospelo tomu, že práca sa nerozbíha do zbytočnej šírky. Ingardenova a Vodičkova predstava literárneho vývinu sa ukázala ako vhodné východisko pre interpretáciu a zaradenie Olivovho textu do vývinu slovenskej literatúry. Ide vlastne o komplexný pohľad na osobnosť a dielo básnika v slovenskom literárnom prostredí bez zaujatia a deformácie. Recepčný prehľad zároveň objektivizuje pohľad na tohto na Slovensku ešte stále málo známeho autora. Vyzdvihujem na jednej strane autorkinu pokoru a úctu pred textom, ale aj odbornú fundovanosť v širokom kontexte svetovej a českej lyriky na druhej strane. Jej práca ukazuje, že bude treba nanovo prepísať obraz slovenskej poézie a literatúry nezaťažený ideologickými či inými metodologickými kontextami. Autorka napísala len to, čo sama cez seba pretavila a pri všetkej skromnosti priniesla viacero samostatných a úplne nových zistení nielen o autorovi, ale aj o obraznosti básnika (taktilná obraznosť), akoby mimochodom sa jej vynorilo aj citlivé hodnotenie prekladových textov (Žáryho preklad Rimbaudovej poézie).

Neváha polemizovať s dobovými i súčasnými hodnoteniami Olivovej tvorby i z pera

tých najväčších autorít v tejto oblasti (J. Felix, M. Hamada, S. Šmatlák) a dokáže mu vymedziť patričné miesto vo vývinovom reťazci slovenskej lyriky medzivojnového obdobia. V súlade s Turčányho zisteniami z oblasti rýmu zaraďuje Olivovu poéziu ako vývinový stupeň medzi poetizmom a surrealizmom (s. 58) a postupne sa od základných výrazových zložiek básnického textu prepracúva k obraznosti, motívom, kompozícii, sémantike, celkovému zmyslu, hodnotám a literárnohistorickému kontextu Olivovej tvorby. Všíma si odlišné hodnotenie dobovej a súčasnej kritiky. Zatiaľ čo dobová kritika v tridsiatych rokoch kládla dôraz na abstraktné zložky Olivovho diela (J. Kútňík Šmálov, M. Chorváth, J. Sedlák, Š. Blavan, básnici katolíckej moderny), súčasníci vyzdvihujú konkrétnosť jeho tvorby (I. Hochel, I. Mojík, Š. Moravčík). V období medzi rokmi 1945 – 1989 dochádza, ako autorka monografie presvedčivo ukazuje, k deformácii obrazu básnika v súvislosti s dobovými politickými postulátmi (s. 73). Objektívnejšie hodnotenie básnikovej tvorby je možné až v roku 1968/69 (M. Hamada, V. Turčány) a najmä po roku 1989 (J. Melicher, J. Pašteka).

Za vyvrcholenie monografie pokladám druhú časť, v ktorej sa autorka venuje interpretácii snových obrazov básnika v širokých sémantických, intertextových a literárnohistorických súvislostiach s dôrazom na obraznosť. Upozorňuje na individuálnu špecifiku básnikových prostriedkov, ktoré charakterizuje „krehkosť, ľahkosť, nadnesenosť, nadskutočnosť“, „vzdušnosť“ a „jemnosť“ (s. 78), čo konštatovala už dobová kritika a čím pôsobí Olivova lyrika i dnes. Autorka monografie zdôvodňuje toto štýlové pôsobenie Olivovej poézie na čitateľa hľadaním hlbokých podstát autorovej osobnosti a štýlu. Východiskom jeho originálnej snovej metaforiky je jednak detstvo a láska, jednak inšpirácia poetizmom; „Rimbaud, Apollinaire, Nezval, Novomeský“

a pravdaže „Dilong“, títo autori stoja na začiatku intertextuálnych súvislostí Olivovej tvorby. Od „presvetlenia“ čiernobielej kontrastnej a geometrickej obraznosti prechádza autorka práce k širším motivickým súvislostiam jeho lyriky, dôkladne si všíma motívy vody a oblakov, ako aj ich sémantické súvislosti, smerujúce ku kruhovej kompozícii a viacnásobnému prepojeniu textových prvkov s eufóniou, rýmom, rytmom, syntaxou, metaforikou, symbolmi... Motív nesplneného detského sna konfrontuje Zumríková Kekeliaková s viacerými básnikmi medzivojnového obdobia, u ktorých má však odlišnú podobu (L. Novomeský, H. Fiebigová, J. Silan, P. G. Hlbina, J. Jesenský, L. Groeblová, V. Roy, E. B. Lukáč, J. Smrek, V. Szathmáry-Vlčková), čo svedčí o jej dôkladnom poznaní modernej slovenskej poézie. Rovnako geometrickosť, chromatickosť a kresba vychádza u Olivu z medzivojnového výtvarného umenia a poézie, paralelu nachádza u Nezvala a Novomeského. Zatiaľ čo motív kruhu je u básnika spätý s hravosťou, hranatosť súvisí „s existenciálnym obrazom ľudského utrpenia“, „do snovej hry vstupuje skutočnosť, ktorá ju ničí a metaforický prúd snov podlieha reflexívnosti a racionálnej kontrole“ (s. 106). Interpretácia krátkej básne, do ktorej ústi cyklus *Z náručia smrti*, je všestranná, autorka si všíma všetky zložky básnického textu. Ústi do presvedčivej interpretácie textu ako prechodu lyrického subjektu zo života do smrti. Vyjadruje zápas subjektu medzi životom a smrťou, poznačený vierou v posmrtný život (svetlo, biela labuť, Mária). Presvedčivá je interpretácia bielej farby, rovnako i symbolu kruhu v básni *V detskej nemocnici* (s. 110 – 111). Pri interpretácii obraznosti a sémantiky textu vychádza z relevantných teoretických prác (V. Turčány, V. Kochol, F. Miko, A. Bagin, J. Sabol, J. Zambor, V. Mikula, F. Matejov, J. Juhásová).

Autorka preštudovala úctyhodné množstvo sekundárnej literatúry, či už ide o dobové i neskoršie recenzie, teoretické a literárnohistorické práce domácich (M. Hamada, S. Šmatlák, J. Kútnik Šmálov, B. Kováč, M. Tomčík), českých (F. Vodička, F. X. Šalda, M. Kubínová, J. Jankovič, M. Červenka, J. Vojvodík) aj iných zahraničných literárnych vedcov (G. Bachelard, M. Foucault, H. Friedrich), čo pomohlo vysvetliť obrazy básnika P. Olivu i jeho obraz v kontexte slovenskej literatúry v nových neočakávaných súvislostiach i z náboženského aspektu, ktorý však autorka nepreceňuje a neabsolutizuje. Presvedčivo ukazuje smerovanie Olivovej poézie od hľadania stratených istôt, detstva a mladosti späť s láskou a krásou, k transcendentnu. Autorka sleduje u Olivu druhý stupeň mystickej cesty, tzv. osvetľovacej, ktorá ho vedie k duchovnému svetu (s. 124). Upozorňuje v tejto súvislosti na paralely s poéziou svätého Jána z Kríža. „Voda, spolu s motívom sna a oblakov konotuje primárne pominuteľnosť (básnikovho) života, jeho prchavosť a smerovanie do večnosti“ (s. 124). Autorka zisťuje u Olivu, že buduje obrazy na paradigme svetla a tmy, bielej a čiernej farby, prípadne bezfarebnosti. Usudzuje, že u básnika neprevažuje skepsa, ale nádej, viera v posmrtný život.

Pozoruhodná je v poslednej časti práce jej analýza ženských mien a smerovanie básnikovej životnej skúsenosti k transcendentným hodnotám najmä zoči-voči blížiacej sa smrti. Postavy späté s autorovým detstvom (Nina, Džemma a iné) charakterizuje smútok a plač, rovnako i rozlúčka s priateľkami z mladosti. Reálne bytosti postupne nahrádzajú mená svätíc a symbolických mien. Vyskytujú sa často v rýmovej pozícii a spájajú sa často s profánnymi reáliami (najčastejšie Madona, Mária, Magdaléna). Zvýšená frekvencia biblických mien súvisí u básnika s postupným zrieknutím sa lásky k žene v prospech kňazského povolania (s. 172). Motív žien je často

spojený s motívom kvetov (muškáty a olivy), spätých s postavami konkrétnych žien, ktoré nahrádzajú postupne biele ruže a lalie, symbolizujúce portréty biblických žien. Kapitola venovaná analýze ženských mien je významným príspevkom autorky do literárnej onomastiky. V poézii ženských autoriek, ktoré zostávali v medzivojnovom období i neskôr v úzadí, odhaľuje M. Zumríková Kekeliaková nové kvality (H. Fiebigová, H. Riasnická, N. Preusová, H. Záhorská, V. Štepanovičová, V. Szathmáry-Vlčková). Využíva hlavne zistenia A. Bokníkovej v tejto oblasti.

Na sémantike a štruktúre Olivovho rýmu vidíme, že Olivova poézia je jedným z ohnívkov, v ktorom sa vývin slovenskej poézie láme od symbolizmu a neosymbolizmu k poetizmu a surrealizmu, teda nielen Novomeský a Fabry, ale aj Oliva či Haľamová, básnici oveľa subtilnejší, tichší, lámu ťady tradicionalizmu v tridsiatych rokoch a štyridsiatych rokoch 20. storočia.

Monografia M. Zumríkovej Kekeliakovej výrazne obohatila slovenské uvažovanie o básnikovi P. Ušákovi Olivovi, o slovenskej katolíckej moderne, ale aj o problematike básnickej obraznosti vôbec, o vzájomnej spätosti základných výstavbových prvkov básnického textu a o relativite historickej a aktuálnej hodnoty umeleckého textu. Kniha presviedča o nevyhnutnosti výskumu literárneho textu v dobových literárnohistorických súvislostiach a v kontexte súčasného literárnovedného i filozofického myslenia. Je dôkladná a objavná.

Anna Valcerová